

Preek Loosdrecht (GK)

d.d. 3 maart 2013, Oculi

Exodus 6:1-7 24 & Lucas 13:1-9

“Ik zal jullie aannemen als mijn volk, en Ik zal jullie God zijn.”

Gemeente van Jezus Christus,

Waarom geloven wij? En waarin geloven wij? Is ons geloof gebaseerd op een angst voor het hiernamaals, of geloven wij op grond van een belofte en een visioen? Doen wij het goede om de hemel na onze dood te winnen, of vertrouwen wij er op dat de weg van Christus ons een hemel op aarde creëert? In de veertigdagentijd voor Pasen keren wij ons naar binnen, willen we ons eigen leven bekijken, onze kracht en ons falen, onze dromen en onze keuzes. Vandaag is het zondag ‘Oculi’, dat is Latijn voor ‘ogen’ en komt uit Psalm 25, zoals we die aan het begin gezongen hebben: *Ik houd mijn ogen gericht op de HEER*. Maar wie is die HEER, wie is die God? Vrezen wij zijn oordeel, of geloven wij in zijn liefde en trouw?

Wanneer je op vakantie bent in Frankrijk kom je niet om de prachtige gotische kathedralen heen, zoals die van Reims en Chartres. Voor mijn studie heb ik er een groot aantal bezocht en onderzocht. Als je even vergeet hoe die immense godshuizen tot stand gekomen zijn, dan kun je werkelijk van de ene verwondering in de andere vallen. De hoogte, de grote glas-in-lood-ramen, het altaar dat je als het ware naar voren trekt. Wanneer je zo’n kathedraal binnengaat en naar voren loopt, dan is het alsof je opgaat naar het heilige, alsof je God nadert. De ruimte laat met al zijn licht en lichtheid iets zien van een hemel op aarde. De kerk is ook altijd gebouwd met de ingang naar het westen en het altaar naar het oosten, gericht op Jeruzalem, gericht op het lege graf, teken van de Opstanding. Naar die kern van ons geloof ga je toe. Iedere kathedraal heeft overigens dichtbij de ingang een doopkapel. Er wordt niet gedoopt ‘onder het Woord’ zoals we dat zien in oude protestantse kerken waar om de preekstoel nog een doophek is gebouwd. Nee, in de allervroegste kerken werd men zelfs buiten de kerk gedoopt. Als gedoopte kon je pas werkelijk het heiligdom binnengaan. Maar de meeste kathedralen hebben dus een doopkapel bij de ingang, juist om die reden: je gaat als gedoopte naar binnen, als gedoopte ga je op naar het heilige.

Maar voordat je de kathedralen binnengaat door de grote westingang, dan moet je even boven de deuren kijken. In bijna alle gevallen zie je dan een grootse afbeelding van het Laatste Oordeel. Christus die troont in heerlijkheid en onder Hem worden mensen in twee groepen gescheiden. De ene groep gaat naar de hemel de andere naar de hel. Wie de kerk wil binnengaan moet onder het Oordeel door. Gedenk te sterven, lijkt het motto. Een bijna dreigend motto. Het beeld dat dan bij je bovenkomt is de beroemde lezing uit Matteüs 25 over de Mensenzoon die op zijn troon zit en de bokken en de schapen scheidt, de schapen rechts, de bokken links. Tegen de groep rechts van zich zegt Hij: *“Jullie zijn door mijn Vader gezegend, kom en neem deel aan het koninkrijk dat al sinds de grondvesting van de wereld voor jullie bestemd is. Want ik had honger en jullie gaven mij te eten, ik had dorst en jullie gaven mij te drinken. Ik was een vreemdeling, en jullie namen mij op, ik was naakt, en jullie kleedden mij.”*

Ik was ziek en jullie bezochten mij, ik zat gevangen en jullie kwamen naar mij toe.” Het lot van de groep links is minder gunstig. *“Jullie zijn vervloekt, verdwijn uit mijn ogen naar het eeuwige vuur dat bestemd is voor de duivel en zijn engelen”*. Zachtzinnig zijn deze beelden niet. In de Evangelielezing van vandaag horen we tot tweemaal toe dat Jezus zegt: *“Zeker niet, zeg ik jullie, maar als jullie niet tot inkeer komen, zul je allemaal op dezelfde wijze sterven”*. Ook zo’n uitspraak die niet uitblinkt in verfijndheid. Het klinkt als de opgeheven vinger tijdens een donderpreek. Alle reden om de lezing nader te bekijken.

Als je het voorafgaande hoofdstuk uit Lucas leest, hoofdstuk 12, dan lijkt het alsof het oordeel inderdaad boven ons hoofd hangt. Ook daar klinkt straffe taal. En toch weet ik dat de soep minder heet gegeten wordt dan die wordt opgediend. Veel heeft te maken met hoe wij in onze kerkelijke traditie en onze kerkelijke theologie zijn gaan denken over het leven en de dood, over ons aardse bestaan en het hiernamaals. Over de hemel en de hel. Laat ik allereerst zeggen dat we al in de Bijbel een grote ontwikkeling zien over het denken over de hemel. Dat begint bij een hemel die alleen door God bewoond wordt, terwijl iedere gestorven ziel in het dodenrijk, in de sheool belandt. Dat dodenrijk is nog geen brandende hel met zwaveldampen, maar simpelweg de plek waar de zielen verblijven. Pas veel later, en onder invloed van het Griekse denken, kwam er een onderscheid tussen hemel en hel. God moest ruimte maken. Ook de zuivere zielen zouden een plek in die hemel bemachtigen. En dat heeft weer alles te maken met het denken over gerechtigheid. Wat als je altijd een groot geloof hebt gehad, het goede hebt gedaan en toch zwaar hebt geleden in je leven? Waar vind je dan uiteindelijk genoegdoening, waar vind je dan je recht? Dat recht vond men uiteindelijk in een hemel dicht bij God.

Maar wat belangrijker is, is dat de Bijbel nauwelijks spreekt over een hiernamaals. Er is een hiernamaals, maar daar ligt de focus niet. De Schrift is niet bezig met een reis naar de dood, maar met een weg naar het leven. Zij zoekt de hemel niet na de dood, maar zij zoekt de hemel hier op aarde. En die hemel op aarde noemen we het beloofde land, nieuwe schepping en koninkrijk van God. De Bijbel is er duidelijk over. Ja, er is een hemel en er is een hel, maar beide zijn op aarde. Wij hebben in deze wereld de mogelijkheid een hemel te creëren en een hel. En vooral in dat laatste zijn wij mensen erg goed. Het slavenhuis Egypte is een zinnebeeldige werkelijkheid waarin wij dan weer de onderdrukker en dan weer de onderdrukten zijn. Als het volk Israël in de woestijn van God op weg naar het beloofde land de geboden krijgt, dan zegt de Eeuwige: *‘Besef goed, vandaag stel ik u voor de keuze tussen zegen en vloek, tussen leven en dood’*. Wie kiest voor de wegen van de Heer, de wegen van liefde, vrede en gerechtigheid, die creëert leven. Maar wie de goede wetten niet voor ogen heeft, loopt een doodlopende weg. God stelt geen oordeel in het vooruitzicht, maar een werkelijkheid die men zelf in de hand heeft. Het is aan ons; hoe willen we ons leven leven? Hoe denken wij de toekomst van onze kinderen?

Als we dit alles voor ogen houden dan komt de focus in onze Evangelielezing ook op andere punten te liggen. Wanneer Jezus zegt: *“Zeker niet, zeg ik jullie, maar als jullie niet tot inkeer komen, zul je allemaal op dezelfde wijze sterven”*, dan gaat het niet om een oordeel dat Hij ons aanzegt, maar om een veroordeling van keuzes en gedachten die mensen hebben. Want in het gedeelte dat wij lezen, gaat het over een aloude manier van denken over schuld en straf. Over de onverklaarbaarheid van rampspoed, ziekte en dood. Als wij het niet weten, zal God er wel een bedoeling mee hebben. Zolang is het niet geleden dat ook in de kerk de volle overtuiging leefde, dat wanneer iemand getroffen werd door ongeluk of ziekte, dat deze mens dat ongetwijfeld te danken had aan zijn of haar zonde. En als er dan geen duidelijke zonde aan te wijzen was, dan was het wellicht een zonde in het onbewuste. Daarbij is immers iedere mens zondig, dus een reden voor straf is door de Eeuwige altijd voor handen. Ik ben bang dat dit denken helaas nog in meer kringen gemeengoed is dan wij vermoeden. En tegen die gedachte komt Jezus in opstand.

Er wordt gesproken over Galileeërs van wie Pilatus het bloed vermengd heeft met hun offers. Over deze gebeurtenis is verder niets bekend. Wie die Galileeërs zijn, weten we niet. Misschien een groep zeloten of andersoortige opstandelingen. Misschien gewoon pelgrims die naar Jeruzalem kwamen om te offeren. In ieder geval is het beschrevene onvoorstelbaar afgrijselijk. Niet alleen de dood van deze mensen, maar ook nog eens dat Pilatus hun offers aan de God van Israël op zo'n gruwelijke wijze ontheiligt. Hebben deze Galileeërs hun dood aan zichzelf te danken? Ook over de 18 mensen die omgekomen zijn onder de omgevallen Siloamtoren zijn verder geen enkele bronnen bekend die dit zouden bevestigen. Het enige dat we weten is dat de Siloamtoren deel was van de oude muur van Jeruzalem. Was de dood van deze 18 ook gewoon eigen schuld? Soms is het wel begrijpelijk dat men in grote verwarring en grote ontsteltenis zoekt naar betekenis, naar het waarom. Als wij in ons leven getroffen worden door de dood van een dierbare, dan is onze eerste vraag 'waarom?' Het verdriet zoekt naar antwoorden. Wanneer wij geschokt worden door beelden van jongens die iemand halfdood trappen, dan willen we begrijpen hoe zo iets kan. Toen de dijken van Zeeland in 1953 doorbraken, stond het leven zo op de kop, dat men de oorzaak zocht voor de verwoesting en de nood. Waar vinden we een antwoord?

Laten we de antwoorden nooit zoeken in de ondoorgrondelijke wegen Gods. Ziekte en dood zijn geen straf van God, maar horen helaas bij het leven. Noem het de gebrokenheid van de schepping. De moord op de Galileeërs of een mishandeling op straat door een groep jongens is geen daad van God, maar de waanzin van Pilatus en de waanzin van jongeren. God liet de Siloamtoren niet vallen, noch brak Hij de dijken in Zeeland. Ongelukken gebeuren, onvoorziene omstandigheden zijn niet altijd te voorkomen. Het is het leven. En, zoals Jezus het zegt, geen van de slachtoffers is een grotere zondaar of schuldiger dan ieder ander mens. En let wel, als iemand iets overkomt, en wij zouden zeggen dat diegene wellicht gestraft wordt voor een zonde dan vellen wij een oordeel. En waar wij een ander veroordelen met God in onze broekzak, verklaren wij de ander dood ook al is deze nog in leven. Zo versta ik ook de woorden die Jezus tegen zijn tijdgenoten zegt: *“Zeker niet, zeg ik jullie, maar als jullie niet tot inkeer komen, zul je allemaal op dezelfde wijze sterven”*. Met andere woorden: oordeel niet over de zonde of de schuld van een ander, maar kom tot inkeer.

Wees aandachtig op je eigen denken en handelen. In hoeverre beantwoordt mijn levensweg aan de wil van God? Hoe groot is mijn schuld? Of zoals we elders lezen in de Schrift: *‘Oordeel niet, opdat er niet over jullie geoordeeld wordt. Want op grond van het oordeel dat je velts, zal er over je geoordeeld worden, en met de maat waarmee je meet, zal jou de maat genomen worden.’* en *‘Waarom kijk je naar de splinter in het oog van je broeder of zuster, terwijl je de balk in je eigen oog niet opmerkt?’* Waar jij de ander in oordelen gevangen houdt, kan evengoed de ander jou in oordelen gevangen houden. Met zijn woorden doorbreekt Jezus die vicieuze cirkel van oordelen waarin mensen elkaar tot slavenhuis worden.

De gelijkenis van de vijgenboom sluit de redentatie af. Vijgenboom en wijngaard zijn beide beeld van Israël. God wil dat zijn volk vrucht draagt. Hij is de eigenaar van de tuin. Maar de vijgenboom draagt zelfs na drie jaar geen vrucht. Omhakken dan maar? Moeten we ieder mens die geen vrucht draagt dan ook maar uitstoten, veroordelen, uitwerpen? Nee, de wijngaardenier, beeld van Jezus, komt met een antwoord van liefde en erbarmen. Hij vraagt geduld, clementie. Met zorg en met voeding moet het goed komen. Het is een beroep op Gods trouw, zoals wij die kennen uit het Oude Testament. Hoe ver en hoe vaak zijn geliefde volk ook afdwaalde van de goede wegen, of de Eeuwige de rug toekeerde, Hij hield vast. Hij liet en laat niet los wat zijn hand begon.

Waarom geloven wij? En waarin geloven wij? Is ons geloof gebaseerd op een angst voor het hiernamaals, of geloven wij op grond van een belofte en een visioen? Wij geloven dat God ook ons uitnodigt om handen en voeten te geven aan zijn komend rijk. Hij nodigt ons uit, Hij dwingt ons niet, Hij gebruikt niet onze angst. Hij ziet naar ons mensen als naar zijn volk in Egypte dat ten onder dreigt te gaan aan lijden en onderdrukking, aan verslavingen en zorgen. Nee, we zijn niet schuldeloos, evenmin als zijn volk dat toen was. Maar Hij wil onze ketenen verbreken, Hij wil ons bevrijden van alles wat ons neerdrukt, en ook van alles waar wij onbewust of zelfgekozen wegen bewandelen die geen heilige wegen zijn. Iedere dag maken wij keuzes, ieder moment. En soms lijkt het of we niet anders kunnen dan meedraaien in de gang en de gewoonte van deze wereld. Alsof een vreemde vorst over ons regeert die ons niet wil laten gaan. Maar God wil ons bevrijden, biedt ons een nieuw leven aan. Er is een andere werkelijkheid mogelijk, een wereld andersom, waar driften ons hart niet leiden, noch zorgen noch angst, maar waarin wij gedreven worden door de liefde. Ons geloof is gebaseerd op dat grote visioen, de nabijheid van het koninkrijk van God. Dat koninkrijk dat al schijnt als door glas-in-lood-ramen waar wij liefde betrachten. Wij kiezen het goede, niet uit angst, maar uit de volle overtuiging dat wij samen met God een hemel op aarde creëren.

Op weg naar Pasen mogen we gedenken hoe onze Heer Jezus Christus zichzelf in liefde gebroken heeft. Wij, zijn lichaam, mogen ons in navolging onszelf breken voor deze wereld en zijn grote liefde doorgeven. Zo zeggen wij niet het oordeel aan, maar verkondigen wij Gods toekomst. Dat is verlossing. Mens, leef in de vreugde en de vrijheid van Gods nabijheid.

In de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Amen.